

У, сарул гермүд тосхкмн

Одгä цагт, КПСС-н ЦК бол мана Правительств, советск улсин Джиргэлин саягыннь улм хаякин толä, амтн баядг гермүд бярхин туск шийлнй шиндвр нидн джил батлдж авчхала. 10-12 джилн туршарт советск күн болгын сән гертä, пәтртä кехмн гисн тбр тер шиндврт тавгдсн баян. Мана хальмг келн улсин автоном хяру босхгдсн учрар, тбрсн газртан хяру ирджäh хальмгудт гермүд бярх тбр—эндр мана танггчд машик чинртä тбр болджана. 1958-1959 джилмүдт мана танггчд 12-15 минггын бркбул баядг гермүд тосхгдх зөвтä.

Одгä цагт тосхгдджак гермүд, урднй шалдад кесн, үүтхн, пол-потолок уга шавр гермүдлä äдл болшго зөвтä. Тер, хуучн маштг, үүтхн, харнэггү, чингтä, му үнртä, гермүд, куунä цогцин батлх биш, нам күн гемнхд дөнй болг мөн, юнгдад гихлä, тийм гермүдт цевр аггяр хятар, нарна толь äрä орна, чингтä, шавр, шег-бог, үнртä, цеврär бәрдж болшго. Одгä цагт сән-саяхн, у-сарул герт советск күн баятхä гидж Парть болн Правительств гермүд тосхк зура кушäд, советск олин-амтиг дуудж, эн тбриг кушäтхä гидж баяцхәнä.

Тбрсн газртан ирджäh хальмгудт правительств өгйән мөнгь бгхлärн урдк пол, потолок уга, маштг, чингтä шавр гер бяртхä гидж бгчäхш, у-сарул, куунä цогцин эрдүд батрадг гермүд бяртхä гидж, тер мөнгь бгчәнä.

Уүтхн, бркбулин амтн äрä багтдг герт аггяр багь болад, садв (туберкулез), ясна-уйин шарклан, нань чигн аль-бис гем-бвчн куунд ирдмн. Уүтхн болн маштг, пол, потолок уга герт аггяр шулуггяр чингтäräд, му үнртä, нарна толь баггяр орад—цогцд мууггын хальдаггяд, бвчн куунд ирхд бас нөкд болдмн, юнгдад гихлä, ним герт цогц эвән ал-

дад, чинәнй сулдад баядг мөн.

Ямаран чигн гер полта, болх зөвтä, мана Хальмг танггчд баядг гер бндртән полас потолок күртл 2,7 метрäs багь биш болх зөвтä, нег куунд баяхднй 8,25 квадратн метр зä эрк биш кергтä гидж батлсмн.

Энүг ним үлгүрär үзүлдж болджана: 4 бултä бркд 8,25—9 кв. м х 4—33—36 кв. м заятä гер кергтä. Деер үзүлсär брән (хоран) эрснй бндртән 2,7 метр, полин заны—33—36 квадратн метр герт 89—97 куб. метр аггяр баггх зөвтä, эс гидж күн болггн 22,2—22,4 куб. метр аггяр кергтä; энүнäs багь болхла, куунä цогц, пусн, чинггән аллад-цайггяд, гем-бвчнд авлгддг мөн. У-сарул герт динирүлдг му үнр, аггяр куунд аам-шгән күргшго.

Герин аггярин халуны 17-18 градусас бөдлх збв уга, зүг нилх кууктä герт 18-19 градус болх зөвтä, юнгдад гихлä, 18 градус халун улу болхла, цогцин эвд тас уга болд. Увлин кийтн цагт, хавр-намрин чингтä цагт гериг чиг уга—хуурäггяр бярхин төлад герин улиг чолуггяр, газрин көрснäs 25-50 см. бндрär тосхкмн.

Герин аггярин цеврär бярхин төлад брä болггнә нег терзд форточк кех кергтä.

Мбр үздг газр, буар ус асхд нүкн, хог-бог хурадг яршг герин хашан бульгд, герäs 20 метр уухнд кегдх зөвтä. Малин сарай герäs 10 метрäs бөрхн биш, онц тосхгдх, түүнä бөрнй бвс овалдг сег бас кегдх зөвтä.

Хулгынсиг, клопсиг, таракансиг, шалзсиг, буургсиг уга кедж, герән сән цеврär бярх кергтä.

Герән, хашаган, гериннй уульнц талк шидрк газрән бдр болггн арчдж, хог-богар бүүрдäйтг бярхмн.

Герин терзин заны полин заяггын 7-8 хувин негнләнй цацу болх зокалта, үлгүрнй:

герин нег брән полин заны 15 кв. м болхла, гер брән терзсин заны 15:7—8=2,1=1,8 кв. метр болх зөвтä, энүнäs терзин заны багь болхла, брä харнэггү болчкад, джилн кийтн-бората цагт чингтä болад, му үнртä болад, көгджрäd баядмн.

Герин деевр, усн тордж ивтрл уга, усн шулуггяр гоолдад гарч одлг материалар кегдх зөвтä, энүнд сән юмн—шифр, черепиц, нимгн хала. Хала деевринг ширдхмн, юнгдад гихлä, эс ширдсн хала хурас, чингäs зеврäd, халггяд, герин потолок ивтрäd усн орад, гер урдмн.

Деевр ширдсн ширнй улан, цаггән, ноггән болхла, нарна халун баггяр ивтрдмн.

Герин аггярин джисән нег секундт 0,1—0,15 метрäs үдү болх зокал уга,—аггярин джисән энүнäs икдäд баяхлä, үвлин цагт гер кийтн, хавр-намрин цагт чингтä, аггярнй күнд, цогцд тас уга болдмн.

Гер-тосхкларн терзсин ик зууггыннй бмн болн дорд-бмн үзг халалггяд тавх зөвтä, терзсиг иигäd тавхлä, зуна цагт яэрнä халун герт баггяр ивтрдмн, үвлин бдр ахр цагт нарна толянä герлнй герт икär ордмн.

Эдлдг хот, нань чигн юмс хадггяд чулан гер болггнд баях мөн, эс гидж халун-дулан цагт, хот герт бярхлä, урд-умкäräd, му үнр герт икдäд, куукт тас уга болдг. Тер учрар бмнк бнйгрсн цагин хуучн, маштг, пол, потолок уга, үүтхн, харнэггү, чингтä, шалдсн шавр гермүд хулддж авад олз уга. Правительствн өгйән мөнггяр, эврәннй мөнггяр шин у-сарул, цогцин эрдүд батруулдг, модн полта, потолка гермүд бярдж авх кергтä.

КОРСУНКИН-Церн:

Хальмг танггччин цевр-деерин болн хальдврта гемин тбрин ах эмч.